Zaterdag 22 april 1916 – ochtendeditie

Brussel, 21 april. Van bevoegde zijde wordt hetgeen de Tijd uit België heeft gemeld, nl. dat te Mechelen bij het onderzoek in de zaak van kanunnik Loncin, secretaris van de aartsbisschop, beschuldigd van brieven te smokkelen, ook aan Kardinaal Mercier vragen zijn gesteld en verder, dat in het aartsbisschoppelijk paleis, waar tegenwoordig veel hogere officieren in en uitlopen, een vertegenwoordiger van de gouverneur-generaal lang met de kardinaal heeft gesproken, van alle grond ontbloot verklaard.

Londen, 20 april. Engels stafbericht: De vijand heeft gisternacht na een hevige beschieting onze linie bij Ieper op vier punten aangevallen. Zijn infanterie drong onze linies binnen, doch is er overal weer uit verdreven, behalve bij St.-Elooi, waar ze twee mijntrechters heeft bezet, en aan de weg Ieper-Langemark, waar ze een loopgraaf heeft weten te houden.

Zaterdag 22 april 1916 – avondeditie

Berlijn, 22 april. Officieel:

Aan de weg Langemark-Ieper hebben de Engelsen in de vroege ochtenduren de hun door onze patrouilles op 19 april afgenomen loopgraven aangevallen, waarvan zij ongeveer een derde gedeelte opnieuw bezetten.

Brits-Belgische rechtspraak.

Men meldt ons uit Havre:

De Engelse regering en de Belgische regering zijn overeengekomen om voor de duur van de oorlog de uitsluitende bevoegdheid te

erkennen van de rechtbanken der betreffende veldlegers, aangaande de personen die tot die legers behoren, welke ook het land weze waar zij zich bevinden en de nationaliteit der aangeklaagden.

In geval van overtredingen op Belgisch grondgebied begaan, gezamenlijk of door medeplichtigheid, door personen behorende tot die twee legers, worden de Engelse overtreders en medeplichtigen voor de Engelse militaire rechtsoverheid, en de Belgische overtreders en medeplichtigen voor de Belgische militaire overheid gebracht.

In geval van overtredingen op Engels grondgebied begaan, gezamenlijk of door medeplichtigheid, door personen behorende tot die twee legers, worden de Engelse overtreders en medeplichtigen voor de Engelse militaire rechtsoverheid gebracht, met uitzondering van de Belgische onderdanen welke door de Belgische overheid in hechtenis genomen zijn.

De twee regeringen zijn insgelijks overeengekomen om gedurende de tegenwoordige oorlog op het Engels grondgebied de uitsluitende bevoegdheid te erkennen van de Engelse rechtbanken, aangaande de personen die niet tot het Belgische leger behoren, en handelingen zouden begaan welke voor dit leger schadelijk zijn; alsmede, op het Belgisch grondgebied, de uitsluitende bevoegdheid van de Belgische rechtbanken, aangaande de personen die niet tot het Engelse leger behoren, en handelingen zouden begaan welke voor dit leger schadelijk zijn.

Uit België.

Men schrijft ons:

De volgende vonnissen zijn uitgesproken:

Oscar Hernalsteens uit Roubaix is wegens spionage ter dood veroordeeld; zijn broer George is tot levenslange gevangenisstraf en zijn bedienden Gustave Desmul uit Gent en Oscar Delnatte uit St.-Kruis tot 15 jaar tuchthuisstraf. Verder werden wegens spionage ter dood veroordeeld Frans van Aerde uit Antwerpen, Julius Mohr uit Valenciennes, Emiel Gressier uit St.-Amand. Aan van Aerde zal met het oog op zijn jeugdige leeftijd vermoedelijk een andere straf worden opgelegd.

Wegens hulp bij spionage werden nog veroordeeld Albert Catuy uit Brussel tot 15 jaar, Albert Lienard uit Valenciennes, Jacob Drouillon uit la Plaigne, prof. Jozef Gosenaars uit Gent allen tot 10 jaar tuchthuisstraf.

Wegens het verstrekken van militaire berichten werd de fabrikant Vermeulen uit Merelbeke bij Gent veroordeeld tot 10 jaar tuchthuisstraf.

Wegens smokkelarij van brieven werd Hippolyte van Kenhove uit St.-Kruis tot 2 ½ jaar tuchthuisstraf veroordeeld. Een vrouw uit Rijsel en een dienstmeisje uit Bosvoorde werden wegens het ongeoorloofde verzenden van brieven veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf met aftrek van het voorarrest van 4 maanden.

Tenslotte werd vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs Alfred Gaudefroij uit Brussel.

Betreffende de verbanning van prof. Pirenne van de Gentse Hogeschool, vernemen wij nog het volgende:

Prof. Pirenne was bij von Bissing te Brussel geroepen, die hem voorstelde het rectoraat van de Gentse Hogeschool aan te nemen, waarop de heer Pirenne ten antwoord gaf, dat alleen de Belgische regering dergelijke benoeming kan doen. “Dus weigert u?” vroeg von

Bissing. “Ja bepaald”, was het antwoord. “Dan moet ik u naar Duitsland laten overbrengen” luidde het besluit van von Bissing. De Belgische hoogleraar mocht niet meer naar Gent terug, zijn vrouw kwam te Brussel afscheid van hem nemen. Met prof. Fredericq ging het op ongeveer gelijke wijze.

De eerwaarde heer Jan Belpaire, de bekende werker voor maatschappelijke arbeid te Nijvel, is door de Duitsers aangehouden. De reden voor zijn aanhouding in onbekend.

Kanunnik Loncin, die aangehouden was omdat hij de hand zou hebben gehad in de organisatie van l’oeuvre du mot au soldat, is op vrije voeten gesteld.

Memoranda (KVdW).

Brussel, 9/11 april.

Van bij het uitbreken van de oorlog, ge weet het, had onze koningin het ganse middenvak van het koninklijk paleis als ambulance laten inrichten. Daar werden, onder leiding en medehulp van de koningin zelf, de eerste gekwetsten van bij Luik en van voor Diest liefderijk verpleegd: het verblijf van onze vorstin was het huis geworden van de dienaren van het land; dezen was het, bij al hun smarten, zoet, verzorgd te worden in het opperste huis van het land; voor de koningin was het een eer, te harent dezen te ontvangen die voor het vaderland hun leven op het spel hadden gezet. Korte tijd daarop zag het koninklijk gezin zich genoopt, verblijf te kiezen in Antwerpen: de ambulance van het paleis bleef, onder het bestuur van de geneesheer van de koning, dienst doen; zij kon een Belgische ambulance blijven, in deze zin, dat er slechts gewonden der geallieerde legers werden verpleegd door Belgisch personeel. Thans wordt zij nog op dezelfde wijze gebruikt: onze gewonde soldaten,

door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt, worden, na gebleken onbekwaamheid voor verdere militaire dienst uit Duitsland naar Brussel in het koninklijk paleis overgebracht; na voldoende herstel worden zij zelfs op parool vrijgelaten; zij beschikken verder te Woluwe over een uitgestrekte villa met prachtig park, dat hun herstellingsoord is; zij zijn, in één woord, thuis, en zij zijn het koninklijk.

Ik heb de ambulance van het koninklijk paleis bezocht: het was er druk van bezoekers, meest dames uit de gegoede stand en die volkomen vertrouwd waren met het huis en de tegenwoordige bewoners, aan de verpleegden allerlei lekkers, sigaren en sigaretten bij de vleet, vruchten en gezelschapsspelen, en zelfs boeken uitdeelden, onder het gegons der opgewekte gesprekken, in een atmosfeer van weldadige liefde. Eén zusterke; verder wereldlijke verpleegsters. Blank schuiven zij door de zalen, tussen de bedjes, langs de grote diepe leunstoelen der herstellenden; hier is alles rust en innigheid; de oorlog is ver; men ademt hier de vrede.

Want men heeft zelfs zoveel als doenlijk alles geweerd, wat aan een hospitaal kon herinneren, en aan de ellende daarvan. - Slechts als men, langs de grote eretrap, tussen de zwartgranieten, Egyptische godenbeelden met de jakhalskop, hoog en star op hun verbrokkeld voetstuk, de bovenverdieping betreedt, moet men door het vertrek - de vroegere muziekzaal als ik mij niet vergis, - waar de wagentjes staan, de rollende berries, waar de gechloroformeerde gekwetsten naar de operatiezaal worden vervoerd. De operatiezaal zelf, zij is ingericht in de serre daarnaast: men ziet ze niet; door het matgekalkte glas der grote deuren merkt men echter het wittere, het scherpere, koelere licht; men denkt onwillekeurig aan flitsen van messen, aan de witte kielen der heelmeesters, aan het blanke gewaad der helpsters, en dan ineens, aan klare fonteinen bloed. Maar die indruk duurt nauwelijks; misschien - en ik hoop het -

onderga ik hem alleen; men treedt, tussen de strakke spiegels en het Louis XIV verguldsel, de antichambre binnen van de grote ontvangzaal; achter de tochtwerende schermen hoort men het blij gegons der stemmen: zijne majesteit, de verdediger van het vaderland ontvangt.

Het is er, zoals ik zegde, druk van bezoekers; maar niets wat aan stijve hofhouding herinneren kon. In de gemakkelijke stoel, liefst zelfs op hun bed, zo dit hun toegelaten is, ontvangen soldaten met dankbare eenvoud, allen in het donkerwollen uniform, dat door niets dan de snit nog iets militairs heeft. Enkelen, die zich genezen kunnen achten, en bij mooi weer dan ook uit mogen, zitten zelfs in burgerkledij: een nieuw, stijf pak, waarin zij er naïef zondags uitzien; kuieren, op hun stok, door de vergulde zalen; groeten de gewone klanten (want er zijn dames, die voor niets ter wereld één bezoekdag voorbij zouden laten gaan; heel Brussel kent o.m. de dame, die bij beurt één of meer genezen verpleegden meeneemt naar een grote patisserie van de Boulevard, waar ze met hen de namiddagthee gaat gebruiken). Ik heb een introductiekaart voor een der zwaarst getroffenen: de twee benen verlamd door een kogel in het ruggenmerg, die men niet heeft kunnen uithalen. Het zusterke stelt mij voor. Het flinke Waaltje met het zwarte snorretje, het verzorgde kuifkapsel, de rozige wangen: het knappe “chasseurke”, fier op zijn uiterlijk, dankt mij voor de aangeboden sigaretten (naast hem op zijn bed is het als een bazaar van allerlei nuttigs en aangenaams), en toont mij, niet zonder fierheid, zijn dagelijkse bezigheid. Hij is juwelier van stiel: nu nog, in zijn leunstoel, maakt hij ringen; de mensen brengen hem zilverpapier mee; hij perst het samen in een toestelletje, dat naast hem staat; hij kneedt en smeedt het rond, hij vijlt en polijst het tot ringen, die dan verzilverd worden; in de stempel ervan graveert hij een Belgisch leeuwtje, rood of zwart, of een wapperende nationale driekleur; liefdadige bezoeksters verkopen die ringen in de stad. Van de

opbrengst, die hem iedere week gebracht wordt, gaat een deel zelfs naar Duitse gekwetsten van de oorlog, die in een der Brusselse lazaretten verpleegd worden: elke soldaat die zijn plicht heeft gedaan, heeft immers recht op waardering en kameraadschap. En aldus deelt mijn soldaatje broederlijk met dezen, die geen geld kunnen verdienen om hun toestand van gekwetste wat te veraangenamen ...

Wat verder, op de rand van zijn bedje, het aangezicht waskleurig en gezwollen, ontroerend en gedwee van houding, zit een andere soldaat, het hoofd naar voren hangend, voor de ogen een zwarte bril. Hij is blind, deze. Een kogel vlak in het rechteroog, het andere oog uitgeëtterd. Liefdevol buigt zich over hem een jong meisje der wereld, schikt op de nachttafel het lekkers, dat men hem heeft gebracht, dankt in zijn plaats met weemoedige glimlach voor de geboden liefdegaven. Zij heeft de verpleging van de ongelukkige op zich genomen, de dagen dat het mag; zij heeft zich tot de liefdezuster gemaakt van de blinde, die niet meer zien kan met welke tederheid zij hem omringt, maar het voelt; hij volgt met zijn dode ogen al waar hij haar spreken of bewegen hoort, en dan gelaten glimlacht ...

Grappig deze, die door een kogel heel eenvoudig in de hersenen is getroffen. Men heeft hem getrepaneerd en de operatie is uitnemend geslaagd. Hij moet er aldoor maar om lachen, toont, tussen het dikke, zwarte borstelhaar de plaats der wonde, brabbelt met dikke tong. Want praten gaat nog niet zo heel goed, al is dat al veel beter; de mensen begrijpen haast nooit, vragen hem telkens wat hij zeggen wil. Hij herhaalt; ze verstaan hem nog minder. En hij, hij lacht; hij vindt niets zo grappig dan al die fijne dames, die daar om hem heen staan, hij eenvoudige boerenjongen. Hij moet telkens herhalen hoe dat gebeurd is; telkens toont hij zijn wonden. Maar zij kunnen niet begrijpen: is dat niet werkelijk allerkoddigst? ...

De meeste verwondingen zijn beenwonden: geen, die daar heel veel belang aan hechten. Het ene been is nog wat korter dan het andere: maar dat komt immers weer in orde, nietwaar? Men spant er gewichten aan: dat doet ze uitlengen. Na de oorlog zal men er niets meer van merken: zij zullen op de kermis nog dansen, gelijk al de anderen. – “En 't is maar alleen, dat het mij ambeteert, op mijn krukken te moeten springen al in die schone stad van Brussel!”, verklaart mij een aan de dij gekwetste Gentenaar, die, heel gekleed, op zijn bed zit: het was zijn uitgangsdag; hij had er zich blijkbaar heel wat van voorgesteld, ondanks de verveling, de hoofdstad op krukken te moeten doorhuppelen; maar dan is het beginnen regenen bij volle tobben: mistroostig zit hij daar, te turen naar de witte ruit met het grote rode kruis, waar men niet doorheen kan zien; waar men alleen de vlagen tegenaan hoort zwiepen. “En dan komen die daar ons nog ambeteren met hun geronk!”, voegt hij er morrend aan toe. “Die daar” zijn werklui, die met een snorrend tuig het stof wegzuigen van tussen pleisterwerk en spiegellijsten: de voorjaarsschoonmaak, tegen pasen, zegt glimlachend de zuster. Maar hij, de Gentenaar, ziet het nut daarvan over het hoofd: het was zijn uitgangsdag; nu houdt de regen hem gevangen, hij die de open lucht gewend is: voerman van ambacht, - en daarbij analfabeet, die geen plezier heeft aan een mooi boek uit de ambulancebibliotheek (al leert hij nu ook lezen, waar hij niet weinig fier op is).

Eén die zich om het kwade buiweer niet veel gelegen laat, is het vlugge Fransmannetje met de rateltong. Een kring toehoorsters om hem heen, als verbluft door zijn spraakvaardigheid. Hij vertelt zijn geval: hij is geen soldaat, hij: hij is niets dan een Frans spion. Goed: men snapt hem; men zet hem gevangen. Maar daar wil het toeval, dat hij ineens zijn been breekt. Anders niet dan een ongeluk; heeft niets te maken met de oorlog. Vreemd toch, hoe men in een

krijgsambulance terecht kan komen! Hij is trouwens wat blij, hier beland te zijn! Het had hem heel wat slechter kunnen bekomen! ...

Hij vertelt; maar men hoort ineens een licht gekreun: één die men gisteren weer nieuwe splinters uit de dij heeft gehaald; dat ondergaan zij zo goed als allen, herhaaldelijk, vóór de afdoende genezing. Deze lijdt; zijn wonde doet hem pijn: men kan het hem aanzien, aan zijn vertrokken gelaat en de diepe wallen om zijn ogen. - Waarom ze hem niet afzonderen, in een zaal waar hij kalmer zou liggen dan hier, bij de drukte der bezoeken, die hem misschien koorts bezorgt? Ja! juist dat willen zij niet!, is het antwoord; zij willen mensen zien, willen hun deel hebben in de feestelijkheid van den bezoekdag! ...

Een bed, waarnaast een stoel, waarachter een rekje, en dat alles vol boeken. Het is, heet het, de plaats van “het Rusje”. Het Rusje is uit: het geeft mij gelegenheid kennis te maken met zijn bibliotheek: allemaal wetenschap, en van de droogste. De verklaring is eenvoudig: leerling-ingenieur te Luik, heeft deze Rus zich als vrijwilliger bij het Belgisch leger aangegeven. Naar Rusland kon hij immers niet meer terug: zich dan maar engageren in het leger van de bondgenoot, heeft hij als velen van zijn landslieden gedacht. Helaas, of ongelukkig: lang heeft hij niet hoeven te vechten: gekwetst onder Luik, was hij onder de eersten om hier te belanden. Gekluisterd aan het ziekbed, heeft hij zich niet laten ontmoedigen: met de volharding en de ernst van zijn landgenoten, heeft hij zijn studie voortgezet, zo goed dat ging. En het gaat, schijnt het, heel goed: van 's ochtends tot 's avonds in de boeken. Hij is hier de enige misschien, die niet zo heel erg op de dag der bezoeken gesteld is; hoe dankbaar dan ook voor al de bewijzen van vriendschap die hij van de Belgen, die hij hielp verdedigen, ontvangen mag.

Andere intellectuelen: een artiest, deze, een vioolvirtuoos, die zijn makkers op concerten vergast, en nog zingt op de koop toe, en dan nog wel in het Engels. Want hij is tevens polyglot, is juist een Engelse roman aan het lezen, als ik hem word voorgesteld. Om zijn bed heen is het expositie: een aantal tekeningen, heel aardige aquarellen, decoratieve composities. Want merk wel: hij is ook schilder. Naast zijn viool ligt, vlak onder zijn hand, zijn verfdoos; op zijn nachttafel een vaasje met tedere orchideeën. Want de dames brengen hem fijne, dure bloemen mee, waar dikke druppels dauw op flikkeren; hij schildert ze; vertelt ervan op nogal geblaseerde toon, terwijl hij aan zijn dun, blond artiestensnorretje plukt, zeer bewust van zijn meerderheid ...

Aldus wandel ik de zalen door, voorbij al die dapperen, die voor hun medeburgers, voor dezen die mij lief zijn, voor mijzelf hun leven gewaagd hebben, en ... het zowaar schijnen vergeten te zijn. Want wie in de hemel belandt, zal het vagevuur al gauw vergeten hebben. - Van de ellende van de oorlog, van alle menselijke ellende, merkt men hier zo goed als niets, behalve dan de ongelukkigen, die voor hun leven lang getroffen zijn, maar die - o onuitroeibare levenszin! - het niet schijnen te voelen ... Slechts bij één bed heb ik het gevoel van de miserie, die ons bestaan is: bij het bed van iemand, die niet gekwetst werd, die alleen in de loopgraven reumatiek kreeg, en daar nu maanden reeds in deze koninklijke zaal dag en nacht te lijden ligt: de enige eigenlijke zieke hier; de enige haast, die waarlijk het medelijden afdwingt, onmiddellijk zonder redenering. - Toegedoken tot over zijn grote, rosse baard, staart hij, in het gele, droog rimpelig gelaat, de smartelijke ogen met verglaasde blikken. Spreken doet hij niet: men zou te zeer horen welke pijn hij lijdt, en dat mag niet. Naast hem immers zit zijn vrouw, zijn jonge blozende vrouw, haar kleine dikke zoon op de schoot, die hem meewarig beziet, en haar tranen moeilijk bedwingt. Het is een vrouw uit het volk. Zij ziet er zindelijk

uit. Zij ook heeft lekkers meegebracht, naar haar schaarse middelen het toelieten. Maar hij heeft geen trek gelijk de anderen. Hij voelt zich dichter bij de dood dan bij het leven, hij. En hij durft niet kijken naar zijn vrouw en naar zijn kind, die voor hem het leven zijn ...

Uit Luikerland.

Luik, 14 april.

Er is zo alzijdig veel te zeggen in deze eindeloze oorlogsdagen en men tekent op zijn agenda zoveel belangrijks aan, waarover geschreven moet worden, opdat men het maar niet uit het oog zou verliezen. Doch bij het overlezen van de oudste en nieuwste nota's bevindt men plots dat men over enkele hoogst belangrijke splinternieuwe en louter oorspronkelijke instellingen, of wat anders, is heengegaan, alhoewel daarover hoogdringend wel wat mag aan de man komen.

Een andere bevinding is dan deze van het zo erg geschokte, weleens volkomen vernietigde verband in het leven, zoals het voor de oorlog bestond en het worden, op de puinen, van een gans ander leven, dat niet alleen geen enkele steen van het oude meer in zijn voetstuk heeft, doch wordt ingericht en genoten, wordt aangepredikt en hoogst geprezen door voorname lieden, die vroeger maar droombeeldig noemden de theorieën, door maatschappelijke hervormers daarover verkondigd. Zo was bv. in België, voor de oorlog, een dagblad, verkocht tegen 10 centiemen, niet denkbaar. Ons grootste blad "La Meuse", behoudsgezind liberaal, verscheen driemaal daags, 's avonds geregeld op vier tot acht bladzijden, met de kamerdebatten van dezelfde dag. Dit alles voor 5 centiemen. Thans komen hier nog wel een paar bladen uit Brussel, tegen 5 centiemen, doch de menigte acht die prijs zo miezerig en vraagt zich af, wat men daarvoor wel kan te lezen krijgen. Verleden zondag hield ik stil, op de markt Quai de la Batte, voor een boekverkoperstoog. De

man had wel wat van mijn gading, doch hij wou het drievoud hebben voor een oud werk en vroeg twee frank voor een catalogus van een schilderijententoonstelling, die nieuw, zeker niet één frank had gekost. Men gaat naar het schoenenmagazijn. Na de vorige dag, of even één ogenblik vroeger de stenen uit de grond te hebben geklaagd over de ongemene en aanhoudend stijgende duurte van het leven, betaalt men, met een glimlachje voor een paar gewone schoenen 25 frank. Dan moet vriend en buur nog een week lang horen: "Nooit kocht ik zo peperduur schoeisel." Het bier? … Wie weet wat het inhoudt? Het is slecht, zeggen velen. Ze moeten het dus weten. Ze behoren nog tot die honderden en duizenden, die geregeld, elke dag, op dezelfde uren, op "staminee" gaan, en even geregeld hetzelfde getal "pintjes" drinken, veel kleiner en veel duurder dan voor de oorlog. Onze koffiehuizen in het centrum hebben te doen. Sommige zijn elke dag vol. Doch 's maandags, de beursdag, tussen tien en zes uur, wordt dit hele centrum, zoals het waait en draait, magazijnen, hotels, cafés, pleinen, straten, zo ingenomen door een gans leger beursmannen, aldus in drukte en doening nooit gezien in Luik. Deze ook nochtans bevinden en voelen dat het oorlog is. Rechtuit gesproken, wanneer ik die zee mannen zie wemelen, uit heinde en verre naar de beurs gekomen, komt het mij voor, dat ze, zo allen samen genomen, vlottend en golvend, strijkend en gluipend, zittend en drinkend, fluisterend en opschrijvend, kopend en verkopend, ja, dat ze nooit vroeger zo in de puntjes waren afgezet, zo buitengewoon fijn waren gekleed. Ik zegde u vroeger, meen ik, dat ook de maandag hier de vrouwendag is en er geen enkele moeder of dochter is – natuurlijk andere soort van dat geslacht ook – of ze hecht er bijzonder aan, 's maandags even een luchtje te gaan schappen in de woelige stadsstraten. En dat het zwakke geslacht in opschik, en waar het hier op puntigheid aankomt, niet achteruitstaat bij het mannenvolk, is gemakkelijk te begrijpen.

Toch is het oorlog en klagen ook die mensen, terwijl ze genot smaken, terwijl ze duur betalen of betaald hebben.

Bij hen nochtans zien we niet zozeer het ganse veranderd leven als wel elders, bij de minder begoeden, bij de werkloos geslagenen; het meest misschien nog bij die rijke en hoogburgerlijke klasse hier, die thans voor een ruim deel de handen uit de mouwen steekt en druk bezig is, onmiddellijk, zonder achterdocht, schuwheid of geveinsdheid, zich nuttig te maken. Zij nochtans, door de grootnijverheid verheven op een hoop goud zo hoog als de asbergen bij onze koolputten en smeltovens; zij vroeger zo fier, zo misplaatst aristocratisch en met een dichte tint nog soms van kleinburgerlijke bekrompenheid, weleens van proletarische streken. Dames en heren staan met de handen uit de mouwen, de ganse volle dag. Ze zijn bewonderenswaardig in die gewoonheid. Ze leven er in, alsof het hun ganse leven zo eenvoudig ware toegegaan. Ze zijn lief, voorkomend, druk genaakbaar. Ze spreken gewoon en over gans gewone, thans alledaags geworden noodzakelijkheden: hulp, troost, nieuwe bronnen van arbeid. Wat een ommekeer van hoog tot laag, in het huiselijk leven, in het verkeer, in de handel, overal! Want het zijn juist die hoogburgerlijke lui, vroeger zo gepantserd tegen de geringste aanval op hun gewoon leven, die thans zo naar de eenvoud zijn afgeslagen, dat men nader moet toekijken, en scherp, om wezenlijk de overtuiging op te doen dat het de werkelijkheid is.

Dit is het; uit haar zijn bijna wonderen gegroeid. Zo dit: wapenmakers, wapensmeden, wapengraveerders zijn speelgoedmakers geworden. In augustus 1915 werd hier een comité tot stand gebracht, bestaande uit kunstenaars, ingenieurs, grote nijveraars, met het doel aan onze verminkte soldaten, onze onvrijwillige ambachtslieden arbeid te verschaffen tegen een behoorlijk loon. Zo ontstond de samenwerkende maatschappij “Le Jouet Liégeois”, het Luiks Speelgoed. De beheerraad bestaat uit zeer

voorname heren en dames van onze hogere burgerij. Een kapitaal werd onderschreven en de inrichting zou zeven afdelingen bevatten: de poppenmakerij, de houtbewerking, het loodpapierwerk, de verwerking van het lood, het plaatijzerwerk, de speelgoedmakerij, de voortbrengst van goedkoop klaasgoed.

Algemeen heeft men hier het oog uitsluitend op kunst en dergelijk werk gehouden en zoveel mogelijk gewerkt naar bestaande of oude modellen, door verscheidene van onze beste kunstenaars nagemaakt. De houtbewerkers scheppen Ardeense steden en dorpen, met ledenpoppen als volk daarin en meubelen tot in de kleinste bijzonderheden, de sloten, de haken en de nagels, meesterlijk afgewerkt. Hoe kunnen ze het bekomen? – Uit verhard loodpapier maakt men een heel oorlogsveld, met alles wat nodig is tot een grote veldslag, een overwinning of een nederlaag. – Het speelgoed is niet alleen dit, wat kinderen kan gelukkig maken. Ik zag nog gisteren, op de schrijftafel van een vriend, een bajonet, nauwelijks één decimeter lang. “Ik zag” is niet het woord, ik richtte mijn ook daarop. Toen nam mijn vriend het kleinood op en reikte het mij over: “Bekijk even van dichtbij.” Ik zat verbaast. Een bajonet, als die van onze soldaten, toen we zagen welke bajonet ze hadden toen ze nog met hun “slakkensteker” aan vaders middagtafel kwamen zitten … Ja! dat “was” eens zo … Doch die bajonet was zo wonderfijn afgewerkt en zo’n mooi dolkje geslepen als kristal en gescherpt en aangepunt en in alles geëvenredigd, met alles op zijn plaats. Ik kan het lieve ding niet voldoende beschrijven, doch ik kan zeggen, dat, toen ik het voelde, woelige wil in mij kwam en vuur in mijn kop. – Het klaasgoed door het honderdtal arbeiders, dat bestendig in de instelling bezig is, voortgebracht, heeft verleden december aan elfhonderd kinderen vreugde, genot en geluk bezorgd, aan elfhonderd arme schaapjes, die nooit straf hebben verdiend.

Wij hebben sedert 31 maart een gaarkeuken. Zij heet officieel “Le diner économique”, en is onder dak op de boulevard de la Sauvenière, in het ruime gebouw van het voor de oorlog onafgebroken feestvierend “Palais de la Glace”. Toen het grote doek, met grote bloedrode letters, naam en openingsdag verkondigde, ging er bij velen een glimlach op, met de gedachte, wat die onderneming wel zou uitbrengen. Ze glimlachten met diepere plooi, wanneer ze daarnaast 0,60 F zagen. “Wat zal men daar op zijn bord krijgen,” vroegen ze zichzelf en elkaar zeker ongelovig af. De Waal schertst graag, doch meent het zelden zo ernstig. Thans is de instelling in volle bloei. De overgrote zaal, waarin meer dan vijfhonderd mensen aan tafel kunnen, is gans vervormd naar de omstandigheden. Amerikaanse kleren boven de grote dienstboog. Franse en Waalse, geen Vlaamse, opschriften op de wanden, spreekwoorden, zedenspreuken, zegswijzen, alles ernstig, met smaak gedaan, aangenaam, kraaknet. In de voormiddag kan men er reeds een gans middagmaal afhalen. Doch pas is het middaguur geslagen of de stroming begint naar binnen, waar reeds, ik weet niet hoeveel juffrouwen gereed staan om kosteloos de tafeldienst te doen. Een comité van voorname burgers staat aan het hoofd. Alles gaat in onverstoorde orde. Wat men opdient, beste soep, een gerecht met een stukje vlees, is smakelijk, voedzaam en meer dan voldoende. We weten het bij ondervinding. Veel burgerij komt er genoeglijk aanzitten. Voorlopig zijn er geen aardappelen. Men verwacht ze nog altijd. Rijst, bonen, groenten is hoofdzaak. Een glas bier kost 5 centiemen. Een glas water wordt kosteloos aangeboden. Deze vroeger nooit gedroomde, zeer nuttige instelling zal waarschijnlijk na de oorlog blijven. Gans het maatschappelijk leven wordt omgewoeld, als een veld door de lenteploeg.

Jean Massart, hoogleraar aan de universiteit van Brussel en vicepresident van de Belgische Academie van Wetenschappen, is

dezer dagen in Frankrijk aangekomen. Hij was in Zwitserland geweest en had daar door tussenkomst van een geleerde in Genève een voorstel gericht tot de 93 Duitse geleerden die bij de aanvang van de oorlog het bekende manifest hadden ondertekend, om hun te verzoeken een contradictoir onderzoek in te stellen naar de verdedigbaarheid van de stelling, dat het optreden van Duitsland tegenover België goed te praten was geweest.

Dat optreden toch was door de 93 gebillijkt. Het onderzoek zoals prof. Jean Massart zich dat voorstelt, zou contradictoir moeten zijn. Het zou moeten worden verricht door Duitsers en Belgen samen, onder voorzitterschap van een neutrale geleerde. Dit onderzoek zou – meent prof. Massart – uitwijzen, dat de beweringen van de 93 niet kunnen worden volgehouden.